

Inhoud

Vooraf. Wat als we straks honderd worden?	9
1. Longevity: we leven langer en langer en langer en...	17
De wet van de langere levensverwachting	19
Er zijn cijfers en er zijn cijfers	20
Het fetisjgetal honderd	22
Korte geschiedenis van het langere leven	24
Pragmatici: 'De groei zal afvlakken'	26
Neorealisten: 'Toenemende levensverwachting, maar niet eindeloos'	27
Superoptimisten: 'Kraak de code en we blijven eeuwig leven'	30
Gezond honderd of ziek oud?	35
Langer leven: zegen of... vloek?	38
De babyboomers als historische generatie	39
Hoe zat dat ook alweer met al die generaties?	48
De 'wet' van de grote getallen	50
Het leven is een (piramide)spel	55
2. Oud = perceptie	59
Van oude mensen, de dingen die gelukkig zijn voorbijgegaan	61
Hoe kijkt de wetenschap naar 'oud'?	64
Hoe kijkt de wereld naar oud?	71
Venster op oud: wat is het probleem?	74
Langer leven als vooruitgangsbeeld	80
We zien en horen 'ze' niet	83

3. Longevity economie	87
De berg waar we over moeten	89
Dagelijkse kost eerst	90
Kosten + kosten = 2	93
Pensioen voor dummies	97
Talkin' 'bout my generation	100
Van grijze kosten en zilveren baten	101
<i>Longevity economy</i> , een ontluikende markt	104
Waarvoor staat de <i>longevity economy</i> ?	107
Ontluikende of ontwrichtende economie?	109
Potentieel met geld	112
Een potentieel met honderd tinten zilver	118
Er is nog wat werk aan de winkel	120
Zijn ouderen écht minder competent?	122
Wat kunnen we leren van pensioenkampioen Zweden?	131
Daar komen de robots	132
Welaan dan, waar zitten die ondernemers onder ons?	135
Werken om te werken?	139
Go for (G)old	141
Eén wiegendood, meerdere levens	143
Zilver wenkt, (g)oud blinkt	148
Van senioren, sensoren en The Internet of Everything	150
Intermezzo: jonge onderzoeker bestormt de hemel	155
Sciencefiction wordt realiteit	156
Longevity living	160
4. Extra jaren of extra leven?	169
Zingeving na vijftenzestig	171
De (zand)loop van het leven	173
Een model in menopauze	179
Van generieke levensloop tot individuele lifestyle, een kwestie van generaties	181
Veel tamtam rond TAM	185

Plus est en nous: meerdere levens in een leven van honderd jaar	188
Afscheid van een verouderd model	193
Verkennen van het leven, niet van de leeftijd	196
Tijd om (het) zelf te 'maken': zelfmakerschap	199
Werken aan een portfolio	203
Dit is geen einde maar een begin	207
Langer leven, een zegen: praktische handleiding tot uw geluksflow	213
Is de tijd rijp voor sociale innovatie?	216
Moeten de baby(l)oomers zich geroepen voelen?	219
5. De werven van longevity (slotbedenkingen)	223
Laaghangend fruit	225
We moeten door de zure appel van het langer werken heen	226
Inzetten op een individueel financieel levensplan	228
Onderwijs moet verwijzen en ver'wijs'en	229
This is the dawning of the age of... longevity	231
Dankwoord	233

“Altijd blijven lachen.
Zo verklaar ik mijn lange leven.”

JEANNE-LOUISE CALMENT (1875-1997),
OUDSTE MENS OIT

Vooraf

Wat als we straks honderd worden?

Veel mensen houden niet van hypothetische vragen. Wees gerust: ‘Wat als we straks honderd worden?’ is géén hypothetische vraag. Dat we naar de honderd gaan is een quasi zekerheid, de vraag is alleen hoe rap dat zal gebeuren. In de ‘snelle’ wereld van vandaag lijkt alles nog veel sneller te gaan dan we ooit hadden durven te verwachten. En hoe sneller veranderingen zich inzetten, hoe ingrijpender ze meestal worden.

Het was eind 2011, in de nasleep van de zogeheten Europese staatsschuldencrisis, dat ik voor het eerst besepte dat op een periode van drie jaar tijd mijn leven razendsnel aan het veranderen was. In 2008 had ik nog maar net mijn vijftigste verjaardag gevierd toen de bankencrisis keihard toesloeg. Ik werkte op dat ogenblik twintig jaar bij Dexia, een financiële groep die in de centrifuge van de storm leek terechtgekomen. Daarop volgden maanden van pompen of verzuipen met de ultieme afloop dat diezelfde financiële groep naar aanleiding van de landencrisis in 2011 in stukken uiteenviel.

Dexia Bank België kende dankzij overheidsinterventie en -steun een nieuwe geboorte die ik me nog lang zal herinneren. Want het kind moest zo vlug mogelijk een nieuwe naam krijgen en die vraag viel koud op mijn bureau. Namen vallen echter niet zomaar uit de lucht. Een naam vertaalt verwachtingen

naar de toekomst. Het bleek al gauw dat dit zowel intern bij de collega's gold, als extern bij het grote publiek, en dat de 'echte' eigenaar van deze 'nieuwe' bank moest geëxpliciteerd worden. Waar zou het 'met name' met die nieuwe bank naartoe gaan?

Druk bijgewoonde meetings met belangrijke mensen volgden elkaar op en er werden heel veel vraagtekens geplaatst hoe de toekomst van de bankwereld er na deze structurele crisissen zou kunnen uitzien. Die intense bespiegelingsrondes leverden vooral de eerste weken en maanden veel zwarte rook op. We hadden dan ook veel sneller een naam voor de nieuwe bank, Belfius, dan een duidelijke formulering van het toekomstpad. Heel duidelijk leek me toen wel dat de toekomst van de banken radicaal digitaal zou worden en dat daarvoor binnen de eigen nieuwe bank jongeren moesten worden aangehouden, de zogeheten *digital natives*. Want wat als er niks zou veranderen? Dan zou ongeveer tien jaar later zowat vijftig procent van de werkpopulatie in de bank ouder dan vijftig zijn. Een 'oude' bank versus een 'jonge' toekomst?

Ik trok daar toen persoonlijk twee conclusies uit: (1) hoe jong ik ook wou blijven, met mijn vijftigplus zou ik snel de stempel van 'oud' dragen, en (2) willens nillens zou de toekomst aan een andere generatie behoren. Een voorlopige conclusie die me met een pak vragen achterliet: wat als... er steeds meer mensen ouder en ouder worden? Wat als de zo omvangrijke generatie van babyboomers langer en langer leeft? Of nog: wat als jong echt de macht grijpt, terwijl oud zijn negatieve imago blijft meeslepen?

Ik heb deze vragen een paar jaar laten liggen om ze uiteindelijk eind vorig jaar weer op te pikken. In de eerste plaats was ik heel nieuwsgierig te weten hoe oud we eigenlijk kunnen of gaan worden. Als marketeer wou ik me verder verdiepen in het negatieve imago dat rond oud hangt. Mijn eerste bevindingen leerden me dat we heel waarschijnlijk nog ouder zullen worden dan ik toen in eerste instantie uit de gangbare informatie rond de 'levensverwachting' had begrepen. Niettegenstaande deze info laat uitschijnen dat een gemiddelde levens-

verwachting van honderd nog niet voor de komende dertig jaar is, lijkt dit bij nader inzien en gestaafd door menig onderzoek een flinke onderschatting. Vandaag al is de kans dat een pasgeboren baby in Japan meer dan honderdenvijf jaar wordt, vijftig procent. Eén op twee... Met vijftig procent van de pasgeboren meisjes die ouder worden dan zesennegentig zijn ook wij goed op weg naar de honderd. Bijna overal in de westerse wereld gaan we langer en langer leven én...ouder en ouder worden. Ook in België.

Zullen we dat negatieve imago dat al vele jaren rond 'oud' draait, dan ook blijven meeslepen? Dat negatieve beeld van oud concentreert zich rond stereotiepe (voor)oordelen. Er is dat hardnekkige beeld dat ouder worden gelijk staat met afnemend nut: dan zitten we dadelijk bij het thema van de vergrijzing. Een kleur die nog somberder oogt als we elke dag moeten lezen hoe hoog de kost van die vergrijzing wel is. Lees: quasi onbetaalbaar. En elke dag dreigt oud daarmee grijzer en grijzer te worden. *Ochot*, vroeg ik me dan ook af: is er echt geen positief nieuws te rapen over het (g)rijzende oud?

Maar ik maakte me ook de bedenking: wat als we 'grijs' nu eens niet als een kost maar als een uitdaging zouden beschouwen? Wat als we de groep van de vijftigplussers als een economische markt zouden bekijken? Wel, dan ligt bij nader inzien een enorme potentiële economische markt te wachten, groter dan bijvoorbeeld de economie van Japan vandaag vertegenwoordigt. Een economie met snel rijzend potentieel die vandaag zo'n zeven biljoen dollar vertegenwoordigt, maar zich bij volle ontwikkeling tegen 2050 al zal verdubbelen tot het duizelingwekkende bedrag van vijftien biljoen dollar, een vijftien gevolgd door twaalf nulletjes. Dit is een economie die zich in de praktijk nog sterk kan en moet ontwikkelen. En uiteraard zal dat in de eerste plaats in de voor de hand liggende sectoren zijn als gezondheid, zorg en de (woning)bouwmarkt. Maar aangezien dertig procent van een westers gezinsbudget naar echte consumentenproducten gaat, zijn ook in veel andere sectoren gouden zaken te doen. Wat als de marketingbudgetten, die vandaag slechts voor vijf procent naar de vijftigplusmarkt zouden gericht zijn, eens volop worden ingezet

naar het ‘nieuwe oud’? Een nieuw oud dat naast het overwegende ideaal van een ‘eeuwig jong’, een eigen rolmodel van een modern oud durft te claimen.

Goed, er wacht ons dus een enorme markt en een economisch potentieel dat internationaal als de ontluikende *longevity economy* wordt omgeschreven. Daarvoor moet nog beter en veel intensiever gewerkt worden aan de (positieve) perceptie van oud en ouderen. En met al dat werk, dacht ik dat er toen al meer dan stof genoeg lag voor een boek. Ik vergat daarbij bijna dat aan het huidige negatieve imago van oud nog een andere dimensie hangt: oud als het onvermijdelijke begin van het einde. Het begin van echte kommer en kwel. Erger: meestal leggen we dat begin van het einde bij het tijdstip van het pensioen. Het is bijna een natuurlijke reactie om de zogenaamde *longevity bonus* – het aantal jaar dat we in de toekomst langer zullen leven – spontaan op het einde van onze levensloop te tekenen. Langer leven, op zich een gift, lijkt dan eerder de vloek in zich te dragen van langer afzien. Maar wat als we dat eens vanuit een ander perspectief bekijken? Wel, je zou het een beetje kunnen vergelijken met de manier waarop we nog altijd over iemand die 1,80 m groot is, spreken. Daarvan zeggen we: ‘Wat is hij of zij lang!’ Maar wat als we iemand ontmoeten die meer dan twee meter is? Dan noemen we hem of haar al snel een ‘basketter’. Twintig centimeter maakt het verschil om tot een andere categorie te behoren, om naar iemand te kijken op een andere manier, vanuit een ander kader.

En als we dat vervolgens toepassen op het perspectief van een langer leven? U zult waarschijnlijk nog niet echt opschrikken als ik u zeg dat de afgelopen 170 jaar de levensverwachting toenam à rato van 2 jaar per decennium. Maar wat als ik u zeg dat we er qua levensduur spreekwoordelijk elke dag zo’n vier à vijf uur bijkrijgen? Ik ben er bijna zeker van dat velen onder ons die vijf uur niet zomaar aan het einde van de dag zullen zien. Integendeel, velen zullen opstaan, in de spiegel kijken en zich afvragen wat ze effectief met die spreekwoordelijke extra vijf uur moeten gaan doen. Hoe anders gaat die ‘langere’ dag zich indelen, vanaf het moment dat we opstaan tot het moment dat we gaan slapen?

Longevity gaat dus niet zomaar over een langer begin van het einde, over een langer einde tout court of over langer ouder worden, maar over het perspectief en de fantastische uitdaging van een volledig langer leven. Of nog: langer leven is meer dan een discussie over wat volgt na het pensioen. Ja, uiteraard begint het vaak op het punt dat het pensioen zou moeten beginnen of het actieve leven stopt. En ja, we zullen moeten gewoon worden dat de generatie die nu op de werkvloer binnentreedt tot haar zeventigste of zelfs tachtigste zal moeten werken. En misschien moeten we ons zelfs wel een leven inbeelden waar het actieve leven nooit eindigt, een leven zonder pensioen? Maar hoe zouden we dan willen dat dat leven eruitziet?

Denk terug aan het beeld van die ochtend dat je voor de spiegel staat en de langere dag als een fantastische uitdaging voor je uit ziet liggen. Langer leven is een gift, laat ons er een zegen van maken. Laat ons bekijken hoe we ook fundamenteel anders kunnen werken om het zo lang mogelijk vol te houden. Daarvoor moeten we ons inderdaad bevrijden van het levensloopstramien dat meer dan tweehonderd jaar geleden is ontstaan en dat nu vastzit in zijn oude structuren van – in chronologische volgorde – leren, werken en rusten (*retire*, zoals het pensioen in het Engels heet). Een stramien dat langer leven, levenslang werken en levenslang studeren blijkbaar niet aankan. Een stramien waarin we moeten rusten nadat we zo lang gewerkt hebben. Een stramien waarin twintig jaar studeren nooit voldoende kan zijn om langer dan vijfenveertig jaar te werken.

Wat als we straks honderd worden? Aan de vooravond van een demografische en een technologische revolutie lijkt het moment aangebroken om de indeling van ons leven op een nieuwe, frisse en uitdagende manier te bekijken. Als het begin van een overgang van een driefasig leven van leren, werken en rusten, naar een meerfasig leven. Met fases waar er veel meer tijd zou moeten zijn om te experimenteren alvorens we ons professioneel engageren. Waarbij we niet wachten op ons pensioen om te gaan ‘rusten’ maar met tussenfases – noem

het voor mijn part ‘mini-pensioenen’ – waarin we rusten en herscholen kunnen combineren, zodat we het ook langer volhouden. Ik zou het zelfs gerust een toekomst met verschillende levens durven te noemen.

Kent u die videospelletjes die we spelen waarbij we telkens een nieuwe kans krijgen om aan een volgend leven te beginnen? Op die manier konden de ervaringen van een vorig ‘leven’ gebruikt worden om het volgende leven nog beter en succesvoller te maken. Wel, ik vind dat we ons een leven van honderd jaar ook als een leven met meerdere levens moeten voorstellen, waarbij het nooit te laat is om een ‘eerste keer’ iets te doen wat we nog nooit eerder deden maar altijd al hadden willen proberen. Iets waarvan we dachten dat we daarvoor per se jong moesten zijn, terwijl honderd jaar ons zoveel nieuwe kansen kan bieden. Kansen om ons te herbronnen, te *rebooten* of te *resetten*, om het in termen uit de technologie te zeggen. Want zeg nu zelf: we leren vandaag een beroep voor een sector waarvan we met zekerheid weten dat dit beroep of deze sector er over twintig jaar helemaal anders zal uitzien of gewoon niet meer zal bestaan. We leren vandaag vaardigheden op school die we straks niet meer kunnen gebruiken. We willen werken voor bedrijven die vandaag in de Top 20 staan, maar die over pakweg vijftien jaar hun koppositie zullen verloren hebben aan nieuwe namen. Technologie gaat ons leven korter, fluïder, flexibeler maken. Terwijl *longevity* ons leven langer zal maken en ons de kans zal geven verschillende levens te ‘beleven’.

Laat ons die uitdaging aanvaarden om een leven van honderd echt als een zegen te zien. Om van ons professionele leven een fysiek en mentaal gezond leven te maken. En net zoals de technologische revolutie om een sociale innovatie vraagt, zal ook de demografische tsunami ons vragen om sociale innovatie, nieuwe ideeën, nieuwe concepten en baanbrekende initiatieven. Onderwijs, werken en rusten moeten weg van hun koppeling aan leeftijd en tijd, én van de daarbij behorende klassieke scheiding tussen oud en jong. Het begint uiteraard met oudere werknemers langer aan het werk te houden. Daarvoor moet niet alleen de wettelijke pensioenleeftijd

naar omhoog, maar moeten ook de structuur en de organisatie binnen de bedrijven veranderen. In de eerste plaats kan die verandering van onszelf uitgaan. We moeten bewijzen dat kennis en toegevoegde waarde niet alleen van 'jong' kan komen, maar dat de wijsheid die behoort bij de jarenlange ervaring inderdaad waarde heeft én creëert binnen de bedrijven. Dat veronderstelt ook dat we bijvoorbeeld leren samenwerken met jongere generaties, als mentor of als coach. We zijn straks met vier of vijf generaties op de werkvloer en dat kan een enorme complementariteit en toegevoegde waarde geven.

Honderd jaar leven is een mijlpaal maar ook een signaal dat de demografische revolutie voor de deur staat. Inclusief een ontluikend economisch potentieel, rijp voor innovatie. En dus tegelijkertijd ook een groter potentieel aan menselijk kapitaal op de werkvloer. Potentieel dat tot nu toe onderbenut werd. Dat veel te lang een grijs imago meedroeg. Net dáárvor is sociale innovatie nodig.

Wat als we morgen aan de verandering beginnen? Moge dit boek het begin zijn van bewustwording, verandering, innovatie, een langer leven als een lange zegen...

*Dirk Schyvinck,
oktober 2017*

1

Longevity: we leven
langer en langer
en langer en...

“Je beseft dat je ouder wordt als de
kaarsen meer kosten dan de taart.”

BOB HOPE (1903-2003), KOMIEK

De wet van de langere levensverwachting

Met de regelmaat van een klok horen en lezen we in de media hoeveel jaar we waarschijnlijk nog te leven hebben. Er wordt dan meestal gesproken in termen van wat officiële instanties bestempelen als ‘stijgende levensverwachting’. Die is de afgelopen eeuw drastisch gestegen en blijft maar stijgen. Maar dat cijfer vertelt niet alles. In werkelijkheid worden we nog ouder dan wat de populaire versie van de officiële levensverwachting doet vermoeden. Nóg ouder, u leest het goed.

Om dat te kunnen begrijpen, moet u weten dat er een verschil is tussen ‘levensverwachting’ en ‘modale levensduur’, de modale leeftijd bij overlijden, zijnde de levensduur die het meest voorkomt. De levensverwachting is een eerder technische of statistische term, die demografen gebruiken om het gemiddelde (of de wiskundige verwachting) van de resterende levensduur van een individu voor een bepaalde groep mensen aan te kunnen duiden. Oei, té technisch? Een voorbeeld: de levensverwachting bij geboorte ligt momenteel op 83,4 jaar voor vrouwen. In mensentaal betekent dit dat een meisje dat vandaag geboren wordt, verwacht wordt gemiddeld drieëntachtig jaar en een maand of vijf te leven. De berekening van dit cijfer steunt op een sterftetabel die de sterftekansen per leeftijd weergeeft. Een zeer praktische formule, dat wel, maar ze houdt met heel wat factoren totaal geen rekening. Daardoor is het quasi zeker dat een meisje dat vandaag geboren wordt een stuk ouder zal worden dan die gemiddelde levensverwachting.

Dat komt voornamelijk omdat de levensverwachting een gemiddelde is. Heel vroege overlijdens, van kinderen bijvoorbeeld, trekken het cijfer naar omlaag. Een concreet voorbeeld maakt dat duidelijker. Rond 1900 verwachtte men van meis-

jes die dan geboren werden, dat ze rond hun vijftigste zouden sterven, maar nadat die meisjes allemaal overleden waren bleek dat ze in werkelijkheid gemiddeld bijna zestig waren geworden. Die zestig jaar noemen we de ‘modale leeftijd bij overlijden’: de meest voorkomende leeftijd bij overlijden. De levensverwachting en modale leeftijd bij overlijden liggen vaak ver uit elkaar. Dus:

iemand die vandaag vijftig is en volgens de ‘technische’ levensverwachting nog iets meer dan dertig jaar te leven heeft, mag er vrij gerust op zijn dat hij toch ouder zal worden dan vooropgesteld.

Er zijn cijfers en er zijn cijfers

In de westerse wereld hanteren overheden vreemd genoeg niet de reële levensverwachting (oftewel: de modale leeftijd, het tweede cijfer), maar wél de gemiddelde (het eerste cijfer). Daar wordt het beleid op afgestemd, die statistische gegevens verschijnen in de pers. Volgens ons eigen Federaal Planbureau, bijvoorbeeld, was de levensverwachting bij geboorte anno 2016 voor een Belgische man 78,7 jaar en voor een vrouw 83,4 jaar. Maar diezelfde Belgische baby’s zullen dus in realiteit een pak ouder worden.

Deze gangbare gemiddelde levensverwachtingen – ook wel ‘periode’ of ‘transversale levensverwachting’ genoemd – worden berekend op basis van de sterftekansen die vandaag gelden. Wat is de actuele kans dat iemand na een jaar sterft, na twee jaar, na drie jaar, enzovoort. Een op zijn minst betere inschatting zou er kunnen in bestaan om de sterftekansen niet in te schatten op wat je vandáág zeker weet, maar op basis van de echte sterftecijfers van een hele generatie, startend bij de geboorte en tot het einde van die generatie. Op die manier hou je binnen een bepaalde generatie rekening met de voor-

uitgang van de techniek en de wetenschap, die de levensduur kunnen beïnvloeden. Om heel wat redenen is dat echter niet makkelijk bij te houden, noch puur wetenschappelijk eenvoudig te berekenen. Wil je niet wachten tot het uitsterven van een volledige generatie, dan moeten ook daar inschattingen worden gemaakt – wat men in vaktermen de veel minder bekende ‘generationale levensverwachting’ noemt en die al wat dichter de reële, modale levensduur zal benaderen. Op zulke inschattingen en/of scenario’s kan je echter het gangbare beleid of de communicatie al een pak minder makkelijk voeren. Dus valt er iets te zeggen voor de conventionele, ‘pragmatische’ manier waarop de gemiddelde levensverwachting klassiek wordt berekend. Maar nogmaals: met als gevolg dat de cijfers van de conventionele levensverwachting de generationele levensverwachting én zeker de reële modale levensduur onderschatten!

Het verschil tussen de gangbare transversale levensverwachting en de generationele levensverwachting is aanzienlijk. Daarnaast hebben we ook nog de mediane levensduur: de helft van de pasgeborenen wordt ouder, de andere helft wordt jonger. En de reeds eerder vermelde modale levensduur, de leeftijd waarop het aantal overlijdens het grootst is, met andere woorden de meest voorkomende leeftijd bij overlijden. Zetten we die vier ‘levensverwachtingen’ naast elkaar, zoals berekend door de onderzoeksgroep Insurance aan de Faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen van de KU Leuven, dan krijgen we volgende getallenreeks. In 2014 geboren jongens zouden volgens de verschillende berekeningen respectievelijk 78,6, 88,3, 91,4 en 94 jaar oud worden. In 2014 geboren meisjes zouden 83,4, 92,4, 95,9 en 97 jaar worden.

Met andere woorden: een verschil tussen de klassieke (transversale) levensverwachting en de modale levensduur van ruim vijftien jaar bij de mannen en bijna veertien jaar bij de vrouwen!

Het fetisjgetal honderd

Of we nu kijken naar de gemiddelde levensverwachting of naar de (reële) levensduur, feit is dat beide al decennia aan het stijgen zijn. We worden, zowel technisch als in het ‘echte’ leven, steeds ouder en zullen dat met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid ook blijven doen. Met enige overdrijving kunnen we hier spreken van de ‘wet van de langere levensverwachting’.

Die wet moet je met een kleine korrel zout nemen. Sommige experts wijzen erop dat de levensverwachting niet eeuwig aan hetzelfde tempo zal blijven stijgen. Maar het is interessant om voor ogen te houden dat mensen doorgaans langer zullen leven dan wat officieel wordt verwacht. Volgens de gangbare cijfers is een gemiddelde levensverwachting van honderd jaar zelfs in 2060 nog niet te verwachten. Zo lezen we in de tabellen van het Planbureau dat in 2060 een levensverwachting (bij geboorte) van 86,5 jaar voor mannen wordt voorspeld. Die voorspellingen zijn enkel gebaseerd op de voortzetting van de waargenomen trends, maar houden geen rekening met enige versnelling van het groeiritme dat zich kan (zal?) voordoen door de vooruitgang van de medische wetenschap en de techniek. Integendeel: ze houden zelfs rekening met een daling van het groeiritme op lange termijn... Nu weet ik niet of de lezer die technologische vooruitgang dagelijks volgt en nog opschrikt van de vele medische ontdekkingen die geregeld in de pers verschijnen, maar ik denk dus toch te mogen aannemen dat de toekomst zich sneller vernieuwt dan het verleden. Het zou goed kunnen dat de kaap van honderd voor veel van onze kinderen echt niet meer zo uitzonderlijk wordt.

Honderd is een intrigerend getal, een mijlpaal waar iedereen een bepaald beeld van heeft. Als ik aan honderd denk, zie ik meteen een foto van een koppel – man, vrouw – omringd door familie, burgemeester en de zwart-geel-rood gelinte schepen van de burgerlijke stand.

Honderd is een lint, je komt ermee in de krant.

Honderd is een magische mijlpaal die zich volgens optimisten, en daar reken ik mezelf toe, in voorwaartse richting zal verplaatsen. Je kan je afvragen of dat eindig is, of... dat we de sterfelijkheid ooit zullen overwinnen. De wereld is er nog niet uit. Ruwweg zijn er drie kampen. Het ene kamp, dat van de *pragmatici*, klinkt conservatief en baseert zich voornamelijk op data en premissen uit het verleden. De tweede groep, de *neorealisten*, geloven wel in vooruitgang, maar stellen zich vragen bij al te veel optimisme. De derde groep, met Silicon Valley op kop, zijn de *superoptimisten*. Die groep surft op haar vooruitgangsgeloof.

Tijdens de voorbereidingen van dit boek heb ik me verdiept in al deze kampen. Het is een echte eyeopener om te merken hoe dezelfde data door wetenschappers op zoveel verschillende manieren geïnterpreteerd (kunnen) worden, in hoeveel modellen ze worden gegoten en tot welke verschillende resultaten ze leiden. Toch is iedereen het over één ding eens: we zullen langer en langer leven, dat is wat we aangeven met 'de wet' (van de langere levensverwachting). Hoe lang we gaan leven en hoe snel honderd werkelijk een mijlpaal wordt voor velen onder en vooral ná ons, lijkt een kwestie van wetenschap, maar is misschien eerder een kwestie van technologie. Natuurlijk zijn er overlappingen tussen beide domeinen, maar wie vandaag de vooruitgang van de technologie volgt, kan enkel tot de vaststelling komen dat officiële instanties en overheden zich vooral baseren op de pragmatiek van wat ze kennen en weten uit de geschiedenis en daardoor de kracht van de technologie van de toekomst onderschatten.

Dit kan verrijkende economische en financiële gevolgen hebben.